

10. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2-х кн. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.
11. Почечуева І. Інтегративний підхід до формування в учнів цілісної картини світу // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 29.
12. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів пед. ф-тів. – К.: Абрис, 1997. – 389 с.
13. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
14. Словник синонімів української мови. – К.: Вид-во „Обрій” при УКСП „Кобза”, 1993. – 472 с.
15. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра // Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 1. – С. 209–402.

УДК 378.03+796.01

О.В. Охріменко

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація: Стаття присвячена ролі фізичної культури у всебічному культурному розвитку людини. Показано визначаючу роль фізичної культури у формуванні цілісної особистості з позицій загальної теорії культури.

Аннотация. Статья посвящена роли физической культуры во всестороннем культурном развитии личности. Показана определяющая роль физической культуры в формировании целостной личности с позиций общей теории культуры.

Annotation. The article is dedicated to the role of physical culture in a comprehensive cultural development of the person. The defining role of physical culture activities in formation of an intelligent personality on the basis of the general theory of culture is shown.

Сьогодні, коли відбувається закладання (з використанням позитивних наукових даних учених різних поколінь) методологічних, ціннісно-гуманістичних основ майбутньої фізичної культури і фізкультурної освіти, виникає необхідність подолання обмеженості підходу, пов'язаного з розвитком у її сфері тільки рухових здібностей що займаються. Тому що даний підхід (при всій його важливості) не дає відчутних результатів у формуванні в людини істинно фізичної культури. Остання в нашій країні ще не стала потребою, самоцінністю більшості людей, на вкрай низькому рівні функціонує в основних сферах життєдіяльності людини і суспільства (освіті, праці, дозвіллі), не даючи запасу „міцності” у вигляді здоров'я, функціональної підготовленості, психічної стійкості й емоційної задоволеності. У зв'язку з цим варто істотно підвищити (не відкидаючи значимості науково-методичних розробок по формуванню рухової сфери людини) роль особистісних характеристик людей, що беруть участь у процесі освоєння рухової дії. Тільки це дозволить реально підійти до формування фізичної культури в людини з урахуванням розуміння її цілісності, соматопсихічної і соціокультурної єдності.

Аргументація пріоритету духовності та моральності при формуванні фізичної культури подається у [23]. Приведемо лише ряд висловлень, що підтверджують це: фізична вправа – це рухова дія з випереджуючою думкою, прояв інтелекту людини (Д.Д. Донської); фізична культура – це насамперед робота з духом людини, її внутрішнім, а не зовнішнім світом (І.М. Биховська), це міра натхненності фізичного (Н.Н. Візтей). Перелік аналогічних висловлень можна було б продовжити. У цьому плані цікава думка Л.К. Круглової[14], що відзначає, що більшості мислителів минулого (В.Ф. Одоєвський, А.И. Герцен, В.В. Розанов, В.І. Несмелов, П.А. Флоренський і ін.) було властиво показувати нерозривний взаємозв'язок „тіла і духу” у людини, підкреслюючи при цьому основну роль духу. Вона наводить слова В.І. Несмелова, що виразив цю думку в такий спосіб: „Тілесність дана людині, але тілесний організм створюється духом”, він є своїм духу і „складає власне тіло духу” [14, 47,48]. Це справедливо, тому що налагоджений організм людини є умовою його духовності та моральності, але не може породити їх. Останні виводяться не безпосередньо з природи, а із культури[3], де духовне та моральне є визначальним стосовно матеріального [1]. Таким чином, саме духовне і моральне в людині в кінцевому рахунку формують її.

У сфері фізичної культури духовність і моральність реалізуються в процесі єднання ідеальної (внутрішньої) і наочно сприйнятної (зовнішньої) сторін фізкультурної діяльності. Вона обумовлена пріоритетним розвитком культури мислення, уяви, почуттів тощо у процесі спільної діяльності рухової дії тих, що займаються в зв'язку з освоєнням, сутність якого зв'язується з моторною і незмінно духовною сторонами [13]. Саме в процесі даної групової (а іноді й індивідуальної) духовної практичної діяльності до початку виконання рухової дії (а не в результаті її), що включає обмін змістами і цінностями, пов'язаними із системою пізнавальних, проектно-змістових, акмеологічних, оціночних, корекційних і інших дій, і відбувається становлення і реалізація індивідуальності суб'єктів учбово-тренувального процесу (аматорів, спортсменів, тренерів) [8]. Тому найважливішою методологічною і практичною проблемою сфери фізичної культури є розробка, узагальнення, корекція цілей, принципів, засобів, методів, форм і т.п. проведення занять, у яких духовне, моральне і фізичне в людині були б споконвіку єдині, коли створювалися б умови для різнобічного, розмірного і внутрішньо єдиного формування в ній різноманітних потреб.

Зміст фізкультурної діяльності, отже, є визначальним для прилучення людини до цінностей фізичної культури. Тільки тоді, коли ця діяльність розглядається з боку людської значимості і цінності, вона стає фактором істинно культурного розвитку людини, гармонізації тілесного і духовного, стійкого прилучення до культури фізичної. Це дійсно так, тому що найважливішою особливістю культури є відтворення людини у всій цілісності і всебічності свого існування. Сьогодні справа навіть не у визначеннях поняття „культура” (котрих є вже цілком достатня кількість і навряд чи буде коли-небудь, прийняте єдине), а в глибині загальної концепції культури[3], що у цілому можна уявити як „...найвищий ступінь облагородженості, натхненності й олюднення природних і соціальних умов життя і людських відносин, освоєний живучим і переданий наступним поколінням”[8].

Саме проблема „олюднення” фізичного (природного) у людині, розгляду фізичного як особистісного, проблема збереження і посилення, а при необхідності – відновлення у фізичній здатності статусу інтелектуальної, моральної, естетичної здатності – це і є центральна проблема і теорії, і практики фізичного

удосконалювання особистості, розвитку її фізичної культури[6]. Однак і в даний час фізична досконалість усе ще часто розглядається як ідеальний показник фізичного розвитку, і в меншому ступені зачіпається духовна сфера людини, що не цілком виправдано з позиції цілісного підходу до людини, її соматопсихічної і соціокультурної єдності. У той же час у структурі фізичної досконалості особистості на сучасному етапі розвитку суспільства в останні 10-15 років усе більш чітко виявляється тенденція переходу від розвитку фізичних (які не виключають їх) до духовно-моральних її здібностей (зв'язаних із психічними, інтелектуальними, естетичними, моральними й іншими компонентами), до тісного взаємозв'язку між ними. „Фізична досконалість неможлива без моральної, естетичної, інтелектуальної досконалості особистості, – відзначає Н.Н. Візтей, – і точно так само кожна з останніх неможлива без досконалості фізичної”[6]. Це і є проявом закономірності взаємозв'язку, що підсилюється, соціального і біологічного, тілесного і духовного в людині в напрямку всебічного і гармонійного розвитку особистості.

Змістовий аналіз фізичної культури (її функціонального, ціннісного, діяльнісного аспектів) свідчить про те, що вона, як жоден вид культури, має великі потенційні можливості у формуванні всебічно розвинутої особистості[21]. Однак у реальній фізкультурній практиці (з позицій структурно-змістового аналізу поняття всебічно розвинутої особистості) ці багаті можливості в силу розриву соматопсихічної і соціокультурної єдності людини (її цілісності), використовуються далеко не повною мірою. І насамперед слабо представлені такі елементи прояву індивідуальної всебічності, як самореалізація, проєктивний саморозвиток, творчість особистості, зв'язані із задоволенням і формуванням духовно-моральних потреб, що є первинним імпульсом будь-якої діяльності[10]. Це обмежує можливості фізкультурної діяльності розвитком найчастіше тільки рухової сфери тих, що займаються.

Провідна роль у формуванні такої людини повинна приділятися якісній стороні фізкультурної діяльності, де необхідне єднання ідеальної (духовно-моральної) і практичної (рухової) сторін, пов'язаних з натхненням тілесності. Це жадає від педагога (передавача учням цінності фізичної культури) створення особливої „духовної субстанції” – образа педагогічної ситуації з рішенням специфічних задач (де і відбувається його взаємодія з учнями, їхні міжособистісні відносини в спільній колективній діяльності), який повинен характеризуватися самостійністю, оригінальністю, індивідуальністю[11,20]. Педагогічний ефект повинен полягати не тільки в надбанні тими, хто займається, нових фізкультурних знань, рухових умінь і навичок, розвитку позитивних мотиваційно-потребового ставлення до фізичної культури, але і виражатися (і у цьому головне) у поверненні їх до саморозвитку, самовиховання тощо (тобто до самореалізації, самодіяльності), до формування широкого кола потреб, тому що потреби породжують особистість, а отже, і культуру.

Усебічний розвиток особистості найчастіше розглядається як ідеал, де фізична досконалість (що розуміється як єдність духовного і фізичного) є її невід'ємним компонентом, що доцільно розглядати, однак, не з позицій середньостатистичних норм фізичного розвитку (пов'язаних з фіксованим переліком ознак), а в зв'язку з задоволенням особистих потреб тих, що займаються, із прогресом їхнього фізичного розвитку, як мотив фізкультурної діяльності особистості[4]. У зв'язку з цим важливо загострити увагу на поняттях „культура особистості”, розглянутому як

базове[18] стосовно поняття „усебічно розвинута особистість”, а також „фізична культура особистості”. На жаль, як у культурознавстві, так і в сфері фізичної культури, осмислення даних понять є рідкісним винятком [4,6,16,21,24], а теоретичні і методичні шляхи їхнього формування майже не розроблені.

Таким чином, фізична культура пов'язана з формуванням цілісної людини у всій повноті її сутнісних сил. Саме крізь призму людського виміру дане явище розкриває свої універсальні потенційні можливості в удосконалюванні кожної особистості і суспільства в цілому.

Значний внесок у формування пріоритетності духовно-морального у фізичному вихованні і спорті може зробити Церква. Майбутнє нашої держави, що має багату тисячолітню християнську культуру, залежить від християнського виховання, від змісту тих цінностей, які закладаються в серця молоді. В той же час держава, якщо хоче мати фізично здорових і сильних громадян, не повинна стояти осторонь від проблем тіловиховання і спорту. Мета тіловиховання і спорту – зміцнювати і розвивати тіло. Разом з тілесними якостями гартуються і формуються такі якості духовно-моральні: воля, рішучість, відвага, товариськість і, навіть, готовність до жертви задля високої мети. Тому Церква не виступає проти виховання духовно-моральної і фізично досконалої молоді засобами фізичного виховання[19].

Залучення молодої людини до фізичного розвитку, виховання у неї стремління до перемоги вчить її бути такою, яка шукає і знаходить, робить її особистістю. Тому дуже важливою в наш час є постійна праця з молоддю. Людина прагне до досконалості, долаючи багато бар'єрів, часто падаючи, і встаючи, продовжує рух. Рух – це і є наше життя.

Література:

1. Агеев В.У. Академия физической культуры им. П.Ф. Лесгафта. // Теория и методика физической подготовки. – 1994. – № 1. – С. 2-9.
2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – Л.: ЛГУ, 1968. – 189 с.
3. Андреев А.Н. Культурология. – Минск: Дизайн Про, 1998. – 345 с.
4. Бальсевич В.К. Физическая культура для всех и для каждого. – М.: ФиС, 1988. – 234 с.
5. Быховская И.С. Человеческая телесность в социокультурном измерении: традиции и современность. – М.: РИО ГЦОЛИФК, 1993. – 37 с.
6. Визитей Н.Н. Физическое совершенство как характеристика всесторонне и гармонически развитой личности // Физическая культура и современные проблемы физического совершенствования человека. – М., 1985. – С. 34-42.
7. Визитей Н.Н. Физическая культура личности: методологические, социально-философские, педагогические аспекты. – Кишинев: Штиинца, 1989. – 126 с.
8. Выжлецов Г.П. Аксиология культуры. – СПб.: ЛГУ, 1996. – 222 с.
9. Каган М.С.. Системный подход и гуманитарное знание. – Л., 1991. – 145 с.
10. Карсаевская Н.А. Перспективы медицины и методология медицинского образования // Образование: будущее России и человечества. СПб., 1993. – С. 34-35.
11. Келасьев В.Н. Интегративная концепция человека. – СПб.: Изд-во СПбГУ. – 364 с.
12. Коган Л.Н. Цель и смысл жизни человека. – М., 1984. – 175 с.
13. Крапівіна К.О., Осінчук В.Г., Гладун І.С. Фізична культура як одна з ефективних форм оздоровлення нації // Матеріали Міжнародної конференції

- „Національна еліта та інтелектуальний потенціал нації” . – Львів, 1996 . – С. 269-270.
14. Круглова Л.К. Основы культурологии. – СПб., 1995. – 128 с.
 15. Кузин В.В., Никитюк Б.А. Очерки теории и истории интегративной антропологии. – М.: ФОН, 1995. – 467 с.
 16. Лубышева Л.И. Концепция формирования физической культуры человека. – М.: ГЦОЛИФК, 1992. – 130 с.
 17. Матвеев Л.П. Некоторые итоги и перспективы разработки обобщающей теории физической культуры в СССР /Очерки по теории физической культуры. – М.: ФиС, 1984. – С. 34-40.
 18. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М.: Педагогика, 1986. – 267 с.
 19. Мисак Б. Виховання християнської моралі через фізичну культуру і спорт. – Броди, 2000. – 39 с.
 20. Молчанов С.В. Триединство физической культуры. – Минск: Полымя, 1991. – 238 с.
 21. Новиков А.Д. Физическое воспитание (к вопросу о предмете, принципах, средствах, методиках и формах организации занятий физическими упражнениями). – М.: ФиС, 1949. – 99 с.
 22. Николаев Ю.М. Теоретико-методологические основы физической культуры в преддверии XXI века. – СПб., 1998. – С. 125 с.
 23. Пономарев Н.А. Гуманизм, духовность и физическая культура // Теория и методика физической подготовки. – СПб.: ВДКИФК, 1994. – С. 245-249.
 24. Пономарчук В.А., Аяшев О.А. Физическая культура и становление личности. – М., 1991. – 184 с.
 25. Соколов Э.В. Культурология: очерки теории культуры. – М.: Интерпракс, 1994. – 142 с.
 26. Фролов И.Т.. Перспективы человека. Опыт комплексной постановки проблемы, дискуссии, обобщения. – М.: Политиздат, 1983. – 198 с.

УДК 378.14

Д.І. Пащенко

ОСНОВНІ СУПЕРЕЧНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Анотація. У статті виокремлено низку суперечностей, що виникають у педагогічному ВНЗ при підготовці вчителя-гуманіста, здатного здійснювати гуманістичне виховання учнів молодшого шкільного віку, та накреслено деякі шляхи їх подолання.

Аннотация. В статье выделен ряд противоречий в подготовке будущих учителей к осуществлению гуманистического воспитания младших школьников и предложены некоторые пути их преодоления.

Annotation. The article specifies a number of contradictions that are typical of the training of a humanistic teacher at the higher pedagogical institution, the teacher who can realize humanistic education of primary school pupils and it also suggests some ways to overcome them.